

**Güney Afrika'da
Karşılıklı
Yardımlaşma - I**

Anarşist Ekonomi Tartışmaları (16)

Stefanie Knoll

19.09.2015

İçindekiler

Kropotkin'in Çalışması Hala Geçerlidir	6
Karşılıklı Yardımlaşma Nedir?	8
“Kilise” ve Hayırseverlik	11
Hayvanlar ve İnsanlarda genel olarak karşılıklı yardımlaşma	13

Meydan Gazetesi'nin Anarşist Ekonomi Tartışmaları yazı dizisine, Zabalaza dergisinin 2009 Nisan tarihli sayısından, iki bölüm halinde yayınlayacağımız bir yazı ile devam ediyoruz. Zabalaza Anarşist Komünist Cephesi (ZACF)'den Stefanie Knoll imzalı yazının ilk bölümünde Kropotkin'in karşılıklı yardımlaşma kavramını tanıtılırken, bu kavram üzerinden Güney Afrika ekonomisinde önemli etkileri olan bağış kültürüne ve uluslararası STK yardımlarına eleştiri getiriliyor. Yazının bu ilk bölümü ayrıca, Kropotkin'in çalışmasından verdiği örneklerle, kapitalist ekonomi teorilerinin temel ilkesi olan rekabetin, insan ve hayvan toplumlarının hayatta kalmasında temel ilke olmadığını gösteriyor.

Zabalaza Anarşist Komünist Cephesi (ZACF)

Güney Afrika'da 2003'den beri örgütlü olan ZACF'nin ismi, Zulu ve Xhosa dillerinde mücadele anlamına gelir. Daha önce ZabFed ismiyle, çoğu Soweto ve Johannesburg'da bulunan anarşist kolektiflerin, 80 ve 90'larda verdiği ırkçılık karşıtı mücadele sonrasında, Platformist-especifista düşüncesine yakınlaşması ve birleşmesi ile başlayan ZACF, işçi mücadelesinin yanı sıra Gauteng'da Özelleştirme-Karşıtı Forum ve Topraksız Halk Hareketi gibi toplumsal hareketlerle birlikte çalışmıştır. ZACF'la ilişkili ve 1990'larda bir yeraltı kolektifi olarak başlamış olan Zabalaza Kitapları, anarşizm, devrimci sendikalizm ve kadın özgürlüğü konusunda klasik ve güncel kitaplar, kitapçıklar ve müzikler yayınlamaktadır.

Karşılıklı yardımlaşma önemli ve geçerli bir anarşist kavramdır. Bu kavram, daha iyi bir dünyaya dair olguları, Güney Afrika dahil her yerde görebileceğimizi ve bu yeni dünyanın, mevcut kültürel pratiklerin üzerine ve genişleterek nasıl inşa edilebileceğini gösterir.

Kropotkin'in Çalışması Hala Geçerlidir

Piotr Kropotkin sadece önemli bir anarşist militan ve düşünür olmakla kalmayıp iyi bilinen bir coğrafyacı ve bilim insanıydı. En ünlü kitabı olan “Karşılıklı Yardımlaşma”, Sosyal Darwinizm’e¹ ve insan doğası hakkındaki genellemelere² sağlam bir eleştiri getirir. 19.yy’dan başlayarak insan doğasının özünde iyi mi yoksa kötü mü olduğu hakkında bir tartışma süregelmiştir. İdealistler insanın aslında iyi olduğunu ve savaşların uygarlık yüzünden olduğunu savunurlar. Diğer yandan -dünya çapında egemen politik düşünce olan- gerçekçiler, insanların özünde kötü olduğunu ve devlet araya girmediğinde her za-

¹ Evrim Teorisinin (Darwinizm) toplumsal ilişkilere uyarlanması, “en güçlü olan hayatta kalır” teorisi.

² Burada bahsedilen, insan doğası hakkındaki tartışma, insanların özünde iyi mi, kötü mü olduğunun tartışmasıdır.

man birbirlerini öldüreceklerini (Hobbes'un herkesin herkese karşı savaşını) savunurlar ve böylece devleti, barışı getirmek ve sürdürmek için gerekli, çatışmaları çözümleyen bir kurum gibi gösterirler. “En güçlü olan hayatta kalır” teorisi böylece devletin varlığını meşrulaştırdığı gibi, devletle iç içe olan felaketleri, kolonileştirmeyi, emperyalizmi ve kapitalizmi de meşrulaştırır; her zaman devlete bağlı olmayan (ama çoğu zaman dine bağlı) ırkçılık, cinsiyetçilik³, heteroseksizm⁴ ve engelli ayrımcılığı⁵ da yine bu teori ile meşrulaştırılan felaketlerdir. Fakat ilk defa Kropotkin'in kapsamlı biçimde gösterdiği gibi, insan doğası diye bir şey yoktur ve bu gerçek artık antropolojide⁶ genel geçer kabul görmektedir. İnsanlar, ne doğası gereği iyi, ne de doğası gereği kötüdür; iki doğaya birden sahiplerdir. Bu yüzden mesele, bugün toplumda ortaya çıkan çatışmaları, yoksulluğu ve diğer sorunları nasıl çözeceğimizi bulmaktır.

³ Kadınlara yapılan ayrımcılık.

⁴ Homoseksüellere yapılan ayrımcılık.

⁵ Engellilere yapılan ayrımcılık.

⁶ İnsanların sosyal ve kültürel özelliklerini araştıran bilim.

Karşılıklı Yardımlaşma Nedir?

Karşılıklı Yardımlaşma, insanların birbirine yardım etmesi kavramı, ilk olarak Kropotkin tarafından kapsamlı bir şekilde incelenmiş ve aynı adlı kitapta 1902’de yayımlanmıştır¹. Kropotkin, karşılıklı yardımlaşmanın insan evriminde önemli bir etken olduğunu düşünür ve çalışması “en güçlü olan hayatta kalır” düşüncesine önemli bir eleştiri getirmiştir. Bu kitabında Kropotkin, çeşitli hayvan ve insan toplumlarında karşılıklı yardımlaşmanın önemini gösterir. Karşılıklı yardımlaşmaya dayalı toplumların nasıl daha barışçıl olduğunu gösterirken verdiği örnekler, yine antropologlar tarafından dünya çapındaki barışçıl toplumların ortak özellikleri olarak kabul edilmektedir. Modern antropoloji Kropotkin’in insan doğası diye bir

¹ Kropotkin, Piotr (2006 [1902]) Karşılıklı Yardımlaşma. Evrimin Bir Ögesi. Mineola, New York: Dover

şeyin olmadığını söyleyen teorisini onaylamıştır. Kropotkin, bu büyük tartışmada herhangi bir tarafı tutmak yerine, insanlarda ve hayvanlarda hem karşılıklı mücadelenin, hem de karşılıklı yardımlaşmanın olduğunu, ama türlerin hayatta kalması için, karşılıklı yardımlaşmanın daha önemli olduğunu göstermiştir. İnsanlar arasında çatışmadan daha fazla yardımlaşma vardır.

Karşılıklı yardımlaşma, insanların bireyci davranmak ya da daha kötüsü çatışmak yerine yalnızca maddi olarak değil, manevi olarak da yardımlaşması demektir. Yaşamın birçok alanında insanların rekabet etmek yerine herkesin yararına olacak şekilde beraber hareket etmesi demektir. Toplumsal dayanışmanın herkes için daha iyi olduğunun ve çatışmak yerine birbirimize yardım ettiğimizde yaşam kavgasını daha iyi vereceğimizin farkına varmak demektir. Diğer insanları düşman olarak değil, yoldaşların ve arkadaşların olarak görmek demektir. Karşılıklı yardımlaşma, eşit bir karşılık beklemeden paylaşmak demektir. Karşılıklı yardımlaşma ayrıca, birbirimizle savaşmak yerine ahenk içinde yaşamamanın bir örneğidir. Karşılıklı yardımlaşmanın en genel örnekleri, daha iyi sonuçlar için beraber avlanmak, tehlikelerden korunmak için beraber yaşamak, her tür işte birbirine yardım etmek, ihtiyaç zamanlarında birbi-

rine destek vermektir. [Güney Afrika kültüründen somut örnekler, yazının devamında tartışılacaktır.]

Karşılıklı yardımlaşma, yardımın tamamen eşit olmasını ima etmez. Karşılıklı yardımlaşma daha çok “herkesten yapabildiği kadar, herkese ihtiyacı kadar” şeklinde bilinen komünist prensibe göre işler. Bunun prensibin kökeni, hepimizin bir olduğu, bütün insanlığın birbirine ait olduğu ve hepimizin her birimiz için çalışmamız gerektiği düşüncesidir. Kropotkin, karşılıklı yardımlaşma pratiği sayesinde insanların bazı gerçeklerin farkına vardıklarını yazar: Bu deneyimler, insanların birbirlerine bağlı olduklarını, her birinin mutluluğunun herkesin mutluluğuna bağlı olduğunu ve herkesin eşit olduğunu fark etmelerini sağlar. Bunlar, birazdan detaylıca tartışacağımız, Afrika’daki Ubuntu kavramına çok yakındır. Ancak karşılıklı yardımlaşma, bu yardımın tek yönlü olduğunu da ima etmez. Tek yönlü yardımlaşma başka bir şeydir, onun adı hayırseverliktir.

“Kilise” ve Hayırseverlik

Tıpkı devlet gibi, kilise de insanların arasına girerek karşılıklı yardımlaşmayı yok etmeye çalışır. Genelde kiliseler, camiler, sinagoglar ve tapınaklar¹ imeceyi yok eder ve yerine hayırseverliği koyarlar.

Hayırseverlik karşılıklı değildir. Sahip olanın olmayana vermesi, bir bağımlılık durumu yaratır. Hayırsever kişi, insanları güçlendirmez, onların tekrar ayakları üzerinde durmalarını sağlayacak şekilde yardım etmez. Kropotkin’e göre hayırseverin “yukarıdan esinlenir bir havası vardır ve bu yüzden yardımı alan insana karşı belli bir üstünlük ima eder”². Muhtaç insanlara yiyecek ve giyecek dağıtan bir örgüte para vermek, hayırseveri suçluluk duygusundan kurtarır. Meşhur tabirle,

¹ Bu bütün dinler için geçerlidir, çünkü hemen hepsi hayırseverliği öğretir.

² Kropotkin, Piotr (2006 [1902]) Karşılıklı Yardımlaşma. Evrimin Bir Ögesi. Mineola, New York: Dover

hayırseverler gizlide çaldıklarının bir kısmını ortalık yerde geri verirler. Tabii ki, kıtlık gibi büyük kriz durumlarında, yetersiz gıda yüzünden insanlar açlık çekiyorsa, aç olanlara yemek verilmelidir. Fakat genelde yemek vermek, dışarıdan bedava yemek ithal etmek bağımlılık yaratır ve yerel ekonomiyi yok eder. İnsanların bağımsızlığını ve kendine yeterliliğini yok eder.

Hayırsever yardımlar sadece kiliseden gelmez. Aynı nedenlerle, STK yardımları da herkesin eşit ve özgür olduğu yeni bir dünyanın yaratıldığı süreçlere zarar verir.

Hayvanlar ve İnsanlarda genel olarak karşılıklı yardımlaşma

Kropotkin, kitabında böceklerin ve diğer hayvanların arasındaki karşılıklı yardımlaşmayı uzunca betimler. Hayvanlar arasındaki karşılıklı yardımlaşmayı anlatmak, Kropotkin'in evrimsel gerçeklere dayanan tezini kuvvetlendirir çünkü nihayetinde insanlar da belli hayvan türlerinden gelirler. Bu örnekler, insanlar insan olmadan önce bile doğal bir içgüdü olarak karşılıklı yardımlaşmanın var olduğunu gösterir.

Kropotkin, çok geniş bir çeşitlilikte örnekler verir ve hayvanlar aleminde genel kuralın rekabet değil karşılıklı yardımlaşma olduğunu gösterir. Şöyle yazar: 'Karıncalar ve kanatlı karıncalar "Hobbes'cu

Savaştan” firar etmişlerdir ve bu sayede durumları daha iyidir.¹

Doğada görebileceğimiz gibi birçok hayvan türü sürüler halinde yaşar. Kropotkin, hayvanların sadece kendi türleriyle değil başka türlerle de yardımlaşmalarını gösterir (örneğin korunma amacıyla beraber hareket eden Zebralar ve Zürafalar). Hayvanların beslenme ihtiyacı ya da potansiyel eş için rekabet ederken birbirlerini öldürdüklerini inkar etmez. Ancak bize anlatılan “öldür ya da öl” olaylarının, hikayenin tamamı olmadığını net olarak ortaya koyar. Bazı hayvan türleri yaşamın akışı içinde ancak belirli durumlarda birbirlerini öldürürler ve bunu en sık yapanlar türlerinin en çok hayatta kalanları değildir. Çoğu hayvan türü ise sadece yardımlaşmaları ve birbirlerini gözettikleri için hayatta kalabilirler.

Kropotkin karşılıklı yardımlaşmanın hayvanlarda genel bir kural olduğunu gösterir ve bu kuralı insanlara doğru genişletir. Özellikle insan türünün, yüzünde var olduğu zaman diliminin çoğunda (silahları icat edene kadar) çok korumasız olduğu için bu kurala bir istisna teşkil edemeyeceğini yazar. Yani insanlar eskiden beri, birbirlerine yardım etmek ve tehlikelerden korunmak için toplum içinde yaşa-

¹ Kropotkin, Piotr (2006 [1902]) *Karşılıklı Yardımlaşma. Evrimin Bir Ögesi*. Mineola, New York: Dover

mışlardır. Kropotkin şöyle yazar: “Dizginlenmeyen bireycilik, modern bir oluşumdur”².

Kropotkin, avcı toplayıcı toplumlardan tarım toplumlarına, Ortaçağ Avrupa toplumlarına ve günümüze kadar her dönemdeki insan toplumlarında karşılıklı yardımlaşmanın nasıl var olduğunu gösterir. Karşılıklı yardımlaşmanın, sömüren köle sahiplerine ve patronlara karşı, ya da insanları hem diğer toplumlara hem de kendi toplumlarına karşı savaşa süren otoriter şeflere, krallara ve diğer politikacılar karşı emekçilerin ve yoksulların bir korunma aracı olduğunu gösterir. Bu otoriteler insanları sömürmekle kalmaz, [sömürüyü sürdürebilmek için] vergi ödemeyenleri ya da orduya katılmayı reddedenleri cezalandırırlar. Kropotkin, insanların sadece küçük bir kısmının savaş çıkarmayı sevdiğini, çoğu insanın tek istediğı şeyin, ailesi, arkadaşları ve komşularıyla birlikte barış içinde yaşamak olduğunu net bir şekilde ortaya koyar. Şöyle yazar: “Savař, insanlığın hiçbir döneminde varoluşun olağan bir durumu değildi. Savaşçılar birbirlerini yok ederken ve papazlar bu katliamları kutlarken halklar günlük yaşamları-

² Kropotkin, Piotr (2006 [1902]) Karşılıklı Yardımlaşma. Evrimin Bir Ögesi. Mineola, New York: Dover

nı sürdürür ve kendi yaşam mücadelelerine devam ederlerdi.³

Dahası Kropotkin, yoksul insanların arasındaki dayanışmayı yok edip yerine bürokrasiyi koyan devletin karşılıklı yardımlaşma pratiklerini nasıl yok etmeye çalıştığını gösterir. Otorite, kendi yiyeceklerini yetiştiren yoksulları rahat bırakmak yerine vergi koyarak daha fazla çalışmaya zorlar.

Ancak, kendimizi “kötü” insanlardan korumak için savaşmamız gerektiğini ve insanın kendi kötücül doğasından korunmak için devletlere ihtiyacımız olduğunu söyleyenler sadece politikacılar değildir: tarihçiler de “insan yaşamının savaşlarla geçen kısmını abartmış ve barışçıl zamanları önemsememişlerdir. [...] belli ki kitlelerin yaşamına hiç dikkat etmemişler çünkü toplumun çoğu barış içinde yaşamına devam ederken çok azı savaşa katılır”⁴. Bize sürekli, insanların savaşçı yaratıklar olduğu ve doğası gereği birbirlerini öldürdüğü söylenir. Fakat gerçekler tam tersini gösterir ve Kropotkin bunu ilk işaret edenlerdendir. Çoğu insan barış içinde yaşamayı tercih eder. Kropotkin “Gerçekte insan, anlatılan savaşçı varlıktan

³ Kropotkin, Piotr (2006 [1902]) Karşılıklı Yardımlaşma. Evrimin Bir Ögesi. Mineola, New York: Dover

⁴ Kropotkin, Piotr (2006 [1902]) Karşılıklı Yardımlaşma. Evrimin Bir Ögesi. Mineola, New York: Dover

o kadar uzaktır ki...”⁵ der. Toplum içindeki karşılıklı yardımlaşma, kaçımızın barışçı çizgilerde yaşamayı tercih ettiğini, savaşmak yerine yardımlaşmayı tercih ettiğini gösterir.

Dahası, karşılıklı yardımlaşma olmadan yoksullar ve işçi sınıfından insanlar hayatta kalmaz. Kapitalist sistem işçilerin bile kendi başlarına hayatta kalmasını imkansız hale getirir. İşte bu yüzden karşılıklı yardımlaşma kapitalist toplumda hala vardır, bu nedenle büyüyor ve daha iyi bir dünya inşa etmek istiyorsak büyümek zorunda.

Karşılıklı yardımlaşma, devlet ve kilise gibi devletsi yapıların onu yok etmeye çalışmasına rağmen; bireyciliği yaratan, “en uygun olanın hayatta kalması” teorisine yeni anlamını veren ve 100 yıldan fazladır süren kapitalizme rağmen bugün hala varlığını sürdürüyor. Gerçekten de, çoğu zaman kapitalizm içinde geçinebilmek için sömürmek ve bencil olmak gerekliymiş gibi gözükür. Fakat Kropotkin’in yazdığı gibi: “İnsandaki evrimsel gelişimi barış ve bolluk dönemlerine rastlayan karşılıklı yardımlaşma eğilimi o kadar eski bir kökene dayanır ve insan türünün evrimi ile o kadar iç içe geçmiştir ki, tarihin bütün

⁵ Kropotkin, Piotr (2006 [1902]) Karşılıklı Yardımlaşma. Evrimin Bir Ögesi. Mineola, New York: Dover

talihsizliklerine rağmen bugüne kadar korunarak kalmıştır.⁶

⁶ Kropotkin, Piotr (2006 [1902]) Karşılıklı Yardımlaşma. Evrimin Bir Ögesi. Mineola, New York: Dover

Anarşist Kütüphane

Stefanie Knoll
Güney Afrika'da Karşılıklı Yardımlaşma - I
Anarşist Ekonomi Tartışmaları (16)
19.09.2015

Çeviri : Özgür Oktay - Bu yazı Meydan
Gazetesi'nin 28. sayısında yayımlanmıştır.

tr.anarchistlibraries.net